

YEDİKITA

AYLIK TARİH VE KÜLTÜR DERGİSİ
MART 2021 - SAYI 151

YAYINCI
ÇAMLIÇA BASIM YAYIN VE TİC. A.Ş.

Adına İmtiyaz Sahibi AHMET TEMİZ
Yayın Yönetmeni (Sorumlu) KEMAL ERKAN
Yayın Editörü VEYSEL SEKMEN
Editörler R. KEMAL SUBAŞI
EMRE BOYACI
Dijital İçerik Editörü TUNAHAN KANICI
Yayın Danışmanları SELMAN SOYDEMİR
İBRAHİM COŞKUN
Tasarım SÜLEYMAN KÖKLÜ
Kurumsal İletişim İSMAİL GÜR - KEMAL AYDIN
MURAT SAFRAN
Web AURORA BİLİŞİM
Hukuk Müşaviri Av. ALİ ÇAVUŞOĞLU

KÜTÜPHANE VE ARŞİV

Çamlıca Araştırma Kütüphanesi
www.camlicallibrary.org

YÖNETİM YERİ

Çamlıca Basım Yayın ve Tic. A.Ş.
Bağlar Mah. Mimar Sinan Cad. No 54
Güneşli - Bağcılar / İSTANBUL
Sertifika No 46592

REKLAM

HÜSEYİN GÜNEY
huseyin.guney@camlicabasim.com

BASKI

Çamlıca Basım Yayın

YAYIN SÜRESİ-TÜRÜ

Aylık-Yerel Süreli
ISSN 1308-5379

DOĞU AVRUPA BAYİİ

ENDER GMBH, Melatener Weg 18 - 50825 KÖLN
Tel. +49 221 690 58 90 - Fax. +49 221 690 589 29
avrupa@yedikita.com.tr

BATI AVRUPA BAYİİ

Çamlıca Kitap B.V. Bemmelseweg 67 6662 PE Elst-GLD
Holland info@camlicakitap.nl / www.camlicakitap.nl

YEDİKITA Dergisi'nin bütün yayın hakkı, Çamlıca Basım Yayın ve Tic. A.Ş.'ye aittir. Dergiye gönderilen yazılar, yayımlansın yahut yayımlanmasın iade edilmez. Dergimiz yazılar üzerinde gerekli müdahaleyi yapma hakkına sahiptir. Dergide çıkan yazılar kaynak gösterilerek iktibas edilebilir. Dergide yayınlanan yazı ve reklamların her türlü mesuliyeti yazarlarına ve sahiplerine aittir.

İRTİBAT VE ABONE

0850 811 9 811
abonemerkezi@camlicabasim.com
Yazı İşleri (0212) 657 88 00 - 7103
WhatsApp Hattı 0530 285 38 04

ÇAMLIÇA BASIM YAYIN VE TİC. A.Ş.

Ziraat Bank IBAN TR81 0001 0021 0550 7231 7750 02
Akbank IBAN TR60 0004 6011 9388 8000 0135 38

yedikita.com.tr editor@yedikita.com.tr

f / yedikitadergisi

Yedikitadan...

i

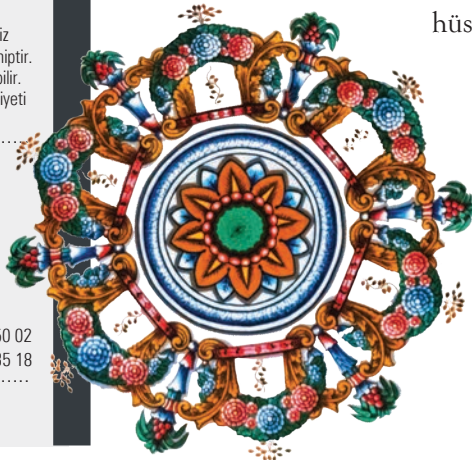
slâm'ın göz nuru, Müslümanların gönül süruru Mescid-i Nebevî, Kasvâ'nın toprağına çöktüğü gündün beri, kendisine hizmet etmekle şereflenenler tarafından tarih boyunca korunmuş, gerekli tamirat ve tadilatı büyük bir itina ile yaptırılmış, tabiri caizse gözlerden bile sakınılmıştır. Bu hizmetlerin nişanelerini bugün dahi aleyhissalâtü vessalam Efendimiz'in mescidinde görmek mümkün.

Emevîler devrinde Asr-ı Saadet'teki sınırları muhafaza altına alınan tarihî bina, Abbâsî halifesine bağlı Memlûk sultanları tarafından iki defa yeni baştan inşa edilmişti. Kendini Haremeyn-i Şerifeyn'in hâkimi değil hâdimi olarak gören Yavuz Sultan Selim'le bu hizmet, ayrı bir mana kazandı. En son, Sultan Abdülmecid'in başlattığı kapsamlı tamiratla Mescid-i Nebî'nin ana yapısı, Tarihî Mecidiye Binası olarak son hâline kavuştu. Kuzeye doğru genişleyen bugünkü muazzam mekânın nüvesi, işte bu tarihî binadır. Abdülmecid Han devrindeki bu çalışmalarla alâkalı, 74. sayımızda (Ekim 2014) detaylı bir dosya çalışmıştık.

Bu ayki dosyamız ise ilk inşasından günümüze, Mescid-i Nebevî için daha geniş ve daha yakın bir perspektif sunuyor. Sütun sütun, kapı kapı, mihrap mihrap inceliyoruz mübarek mekânı. Ömer bin Abdülazizler, Eşref Kayıtbaylar, Sultan Muradlar, Ahmedler, Mahmudlar, Abdülhamidler çıkıyor her köşesinde karşımıza. Abdullah Zühdi Efendi gibi mütevazı isimlerin kendisi değilse de elleri görünüyor her yerde; hüsn-i hat olmuş, nakış olmuş...

Şimdilerde huzurunda salât ü selamı, Ravza-i Mutahhara'da nâz ü niyazı çok özleyen fakat gidemeyen bizler, dosyamızla bir nebze de olsa bu mübarek mekânı yâd etmiş olduk.

Bu güzel vesileyle Miraç ile Berât Kandili'nizi tebrik eder, sıhhat ve afiyet dolu günlerde istifadeli okumalar dileriz.

içinde

MART 2027
sayı

151

20-49

**İSLÂM'IN
GÖZ BEBEĞİ
MESCİD-İ NEBEVÎ**
MUSTAFA SELİM
KARABOĞA

**MESCİD-İ NEBÎ'NİN
HUSUSÎ BÖLÜMLERİ**

**"ORADA ÇALIŞIRKEN
DÜNYALIK HIÇBİR ŞEY
DÜŞÜNEMİYORDUM!"**
SEMİH İRTEŞ

ekiler

6

AYIN GÜNÜ

YUNUS EMRE BOZOK

8

RESİMLİ TARİH

AHMET APAYDIN

10

MALUM OLA Kİ

MEHMED ŞEVKİ

12

YAZIHANE

230 YIL ÖNCE

MESCİD-İ NEBEVÎ

14

DAHA KALİTELİ

DAHA ÜSTÜN

OSMANLI TÜFEKLERİ

KAYIHAN ÇAĞLAR

50

TARİH AMBARI

MUSTAFA DEDELER

52

OSMANLI'DA

GIDA GÜVENLİĞİ

RECEP KANKAL

57

BERCESTE

58

İSİMDEN

MÜSEMAYA

MEHMED BAĞ

60

KARİNABÂDÎ ÖMER

HİLMİ EFENDİ

ARİF TUNÇ

66

CİHAN PADİŞAHININ

SON SEFERİ

VEYSEL SEKMEN

72

TARİHTEKİLER

BAHARAT KOKULU

SİYAH ALTIN

KARABİBER

EMRE BOYACI

76

TESTGÂH

ASR-I SAADET'TEN

YANSIYANLAR

AHMET SARBAY

78

BULMACA

SELMAN ASLAN

ayın günü

ayın günü

9 Mart

1814

**AVRUPA
HARİTASINI
ŞEKİLLENDİREN
VİYANA
KONGRESİ
TOPLANDI**

**16-19 EYLÜL
1813**

Yaklaşık 15 yıl süren Napolyon Savaşları, Avrupa'yı kasıp kavurdu. Avusturya, İngiltere, Prusya ve Rusya'dan oluşan koalisyon ordusu, Leipzig Muharebesi'nde Napolyon ordularını yenilgiye uğrattı. Ağır kayıplar alan Napolyon, savaktan çekilerek mağlubiyeti kabul etti.

**6 NİSAN
1814**

Paris'e giren koalisyon güçleri, Napolyon Bonapart'ı tahttan indirerek Elba Adası'na sürgüne gönderdi.

**9 MART
1814**

Napolyon ordularının sürekli yenilgiye uğrayıp geri çekildikleri bu dönemde, İngiltere, Avusturya, Prusya ve Rusya, Avrupa'da siyasî coğrafyanın ve dolayısıyla güçler dengesinin yeniden düzenlenmesi için Viyana'da bir kongre tertip ettiler. Bu kongreye daha sonra İsveç, Portekiz ve İspanya da katıldı.

**18 HAZİRAN
1815**

Sürgünden kaçan Napolyon'un, yeni bir ordu kurduğu haberini alan Viyana Kongresi, yeniden silahlanma kararı alır. Müttefikler, Waterloo Muharebesi'nde Napolyon'u kesin olarak mağlup ederek, bu sefer Saint Helena Adası'na sürgün ederler.

Kongre neticesinde, Avrupa siyasî haritasında ciddi değişiklikler meydana geldi. Fransa 1792'den savaşın sonuna kadar kazandığı bütün toprakları kaybetti. İngiltere Malta'yı, Hollanda'ya ait olan Cope Colony'yi, Seylan'ı, Honduras'ı, Guyan'ı ve Trinidad'ı, Danimarka'dan da Helgoland'ı alıyordu. Rusya, Finlandiya'yı; İsveç, Norveç'i topraklarına dâhil etti. Prusya, Posen bölgesini; Saksonya'nın önemli bir bölümünü, Ren bölgesinin batı kıyılarını elde etti. Avusturya da topraklarını genişletiyordu. Belçika, Hollanda'yla birleşerek Nederland isimli bir devlet kuruldu. Almanya otuz sekiz parçaya bölünerek Germen Konfederasyonu oluşacaktı. İtalya bütünlüğünü kaybetti.

MART'TA BAŞKA NE OLDU?

13 MART 624

Müslümanlar, Bedir'de müşrikleri mağlup etti.

26 MART 1452

Rumeli Hisarı inşa edildi.

21 MART 1590

Ferhat Paşa Antlaşması'yla Osmanlı, doğudaki en geniş sınırlarına ulaştı.

6 MART 1946

İlk elektronik bilgisayar olan Eniac, kullanılmaya başlandı.

Çanak yağması, şenliklerde halk için, saray merasimlerinde ise yeniçeriler için tertip edilirdi. Halk için olan yağmaların en meşhurları, Osmanlıların en ihtişamlı şenlikleri olan şehzadelerin sünnet düğünleri vesilesiyle At Meydanı'nda düzenlenirdi. Yeniçeriler için sarayda düzenlenen çanak yağmaları ise bayramlarda, özel günlerde ve ulûfe adı verilen, yeniçerilerin 3 ayda bir aldıkları maaşlarının dağıtıldığı günlerde, Topkapı Sarayı'nın ikinci avlusunda gerçekleşirdi.

BİR FARKLI ŞENLİK: ÇANAK YAĞMASI

Eski bir Türk geleneği olan "Han Yağması", Osmanlılar tarafından "Çanak Yağması" olarak sürdürülmüştü. Sultanın cömertliğinin ve Devlet-i Aliyye'nin yüceliğinin nişanesi olarak devam ettirilen bu gelenek, devlet ve saray âdetlerindendi.

Sarayın ikinci avlusunun belli bir bölümüne, içerisinde pilav ve zerde bulunan çanaklar, belli aralıklarla yerleştirilirdi. İşaret verilmesiyle birlikte yeniçeriler, çanaklara hücum eder ve çanakları kaparlardı. Bu olay oldukça azametli bir sahneye dönüşür, izleyenleri etkilerdi. Sırf bu sebeple Kırım hanları, Eflak ve Boğdan voyvodaları ile yabancı elçilerin saraya kabulleri bu günlere denk getirilir, onların da özellikle bu sahneyi izlemelerine müsaade edilirdi. Avrupalı elçilerin ve maiyetlerinin dikkatlerini fazlaca cezbeden bu sahne, Avrupalı ressamlarca resmedilmiştir. Bu resim de onlardan biridir.

Yeniçeriler için bu gelenek, aynı zamanda sultana itaatin ve bağlılığın göstergesiydi. Eğer merasim sırasında her şey yolunda gittiyse bu, yeniçerilerin itaatlerinin devam ettiğinin; yağmanın gerçekleşmemesi veya çanakların devrilmesi gibi hadiseler ise itaatsizliğin, isyana kadar gidebilecek hadiselerin habercisiydi.

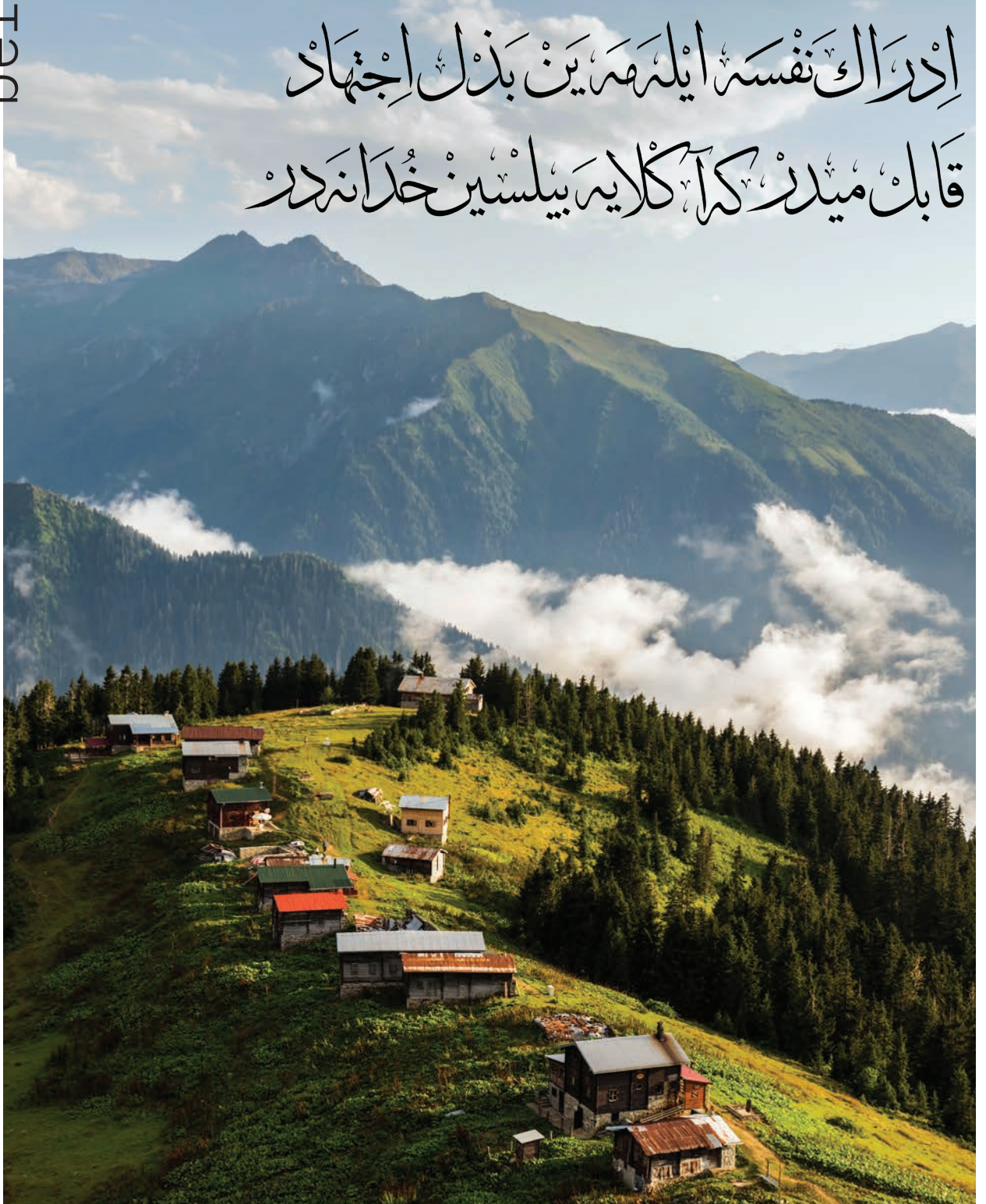
Fotoğraf: Çamlıhemşin / Rize
Hat: Ahmet Süha İkizpınar

İdrâki nefse eylemeyen bezli ictihâd Kâbil midir ki anlayabilsin Hudâ nedir?

(Receb Vahyî)

*Nefsi idrak etmek için gücü yettiği kadar gayret göstermeyenin
Allahü Teâlâ'yı bilmesi, anlayabilmesi mümkün müdür?*

اِدْرَاكَ النَّفْسِ اَيْلَمَهَيْنِ بَدَلِكِ اِجْتِهَادِ
قَابِكُ مِيْدَرِكَا كَلَايَةِ يِلْسَيْنِ خُدَا نَدَرِكِ

Bir Usul

TA'LİKÂT

تعليقات

Eski kitapların ana metin kısmı, düz bir hat ile normal boyutlarda ve sayfanın ortasına yazılır. Bu satırların altında ve üstünde kimi düz, kimi eğri yazılmış küçük küçük bir sürü not bulunur. Hatta bu notların uzun olanları, küçük bir işaretle sayfa yanına taşınmıştır. Böylece kitap metninin altı, üstü; sayfaların kenarları, irili ufaklı onlarca not ile dolar. Ana metne katkı sağlayan bu küçük yazıların tamamına “ta’likât” denir.

Ta’likât, “alak” kökünden türemiştir ve lügatte “asılı olmak” manasına gelir. İstilahta ise yukarıda izah ettiğimiz şekilde sayfa kenarlarına iliştirilen notlar için kullanılır. Ta’likâtın pek çok amacı vardır. Müellifin sözü bazen kapalı olur, bir ilim sahibi o sözü açmak ister ve şerh kastıyla ta’lik yazır. İzah ve şerh amaçlı yapılan bu ta’likât bazen öyle hacimli olur ki müstakil bir esere dönüşebilir. Bunlara genel olarak haşiye denir. Fakat ta’likâtın tek maksadı şerh değildir. Bazen tenkit gayesiyle yazılan ta’likâta da rastlanır. Ana metnin hemen yanında, o metne muhalif bir görüş okuma fırsatı, eski eserlerin bir güzelliğidir.

Kısa ta’likler, kelimenin altına yahut üstüne yazılır. Uzun ta’liklerde ise usul şöyledir: Ta’lik yazacak olan kişi, ta’like konu olan kelimenin altına bir harf veya numara koyar. O harfi veya numarayı kenar kayıtlarda bulur ve altındaki bahsi okuruz.

Şerh ve tenkidin dışında ilave bilgi için, bir nükte yahut kıssa anlatmak için, meseleyi şiirle izah etmek

için koyulan ta’likât da vardır. Ta’liki kaleme alan kişiler, notun önüne tenbih, nükte, latife, faide gibi küçük başlıklar atar ki ta’liki okumak isteyenler, içeriği en baştan bilsin.

Eserin ana metnini zenginleştiren ta’likât usulü, aslında çok verimli bir okuma usulünün meyvesidir. Kitaplar çoğaltılırken metne katkı sağlayan ehil kişilerin aldığı bu notların da muhafaza ediliyor olması, çok başka bir idrakin ürünüdür. Ortaya çıkan eser bir bütündür ve yıllar içinde çeşitli katkılarla büyümüş, derinleşmiş, daha kudretli hâle gelmiştir.

Bugünün bakış açısıyla baktığımızda ta’likât usulü, garip ve karmaşık gelebilir. Oysa asırların tecrübesiyle oluşturulmuş muhteşem bir uygulamadır. Eski eserlerle meşgul olanlar, ta’likâtın kıymetini iyi bilir.

İlme ulaşmak, mekteple buluşmak, kâğıt ve kalem bulmak, cilt yapmak ve bir kitabı çoğaltmak onca zor iken eserler telif eden ve o kitapları büyük bir şevk ile okuyup bir de notlar alan kudemaya ihtiram olsun.

Bir Mekân

HANGÂH

خانقاه

Han kelimesi, Farsçada sultan manasına geldiği gibi “ev, hane, kervansaray” manalarını da taşımaktadır. “Gâh” ise yer bildiren bir ektir. Şu hâliyle hangâhın “kalınan yer” manasına geldiğini söyleyebiliriz. Bu, lügat manasıdır.

Istılahta ise dervişlerin gelip konakladığı, ibadet ve evrad u ezkar ile meşgul olduğu mekânlara hangâh denir. Hangâhlar ehl-i tarik için inşa edilen mekânların en erken örnekleridir.

Rivayete göre Filistin’de hüküm süren bir emir, orman yolculuğu esnasında iki dervişi uzaktan görür. İki adam birbirini görünce muhabbetle kucaklaşırlar. Hâl hatırın ardından ikisi de yanında taşıdığı erzak bohçasını ortaya koyar ve birlikte yemek yiyip sohbet ederler. Bir süre sonra da ibadete dalarlar. Bu manzara emirin çok hoşuna gider ve dervişlerin buluşup sohbet etmesi için bir bina inşa ettirir. Binanın ihtiyaçlarını karşılar ama iç işleyişine hiç karışmaz. O emirin yaptırdığı binanın ilk hangâh olduğu söylenir. Farklı rivayetler de vardır fakat maddî ve manevî terbiye için yollara düşen ya da işi gücü bir kenara koyup tefekkür için dağlara çekilen kişilere mahsus bir mekân yapma fikri, hangâhların çıkış noktasıdır.

^ Mâruf-ı Kerhî Hazretleri'nin türbesi, Bağdat-Irak

İlk hangâhlar, kervansaraylara benzerdi. Konaklama ve ikram hizmetlerinin sunulduğu bu mekânlarda dervişler bir sisteme göre değil, ihtiyacına göre konaklardı. Zamanla büyük âlimlerin kendi talebelerine daha iyi bir eğitim vermek için kurduğu hangâhlar oluşmaya başladı. Meselâ Bâyezîd-i Bistâmî Hazretleri, Bistam’da bir hangâh tesis etti. Mâruf-ı Kerhî Hazretleri, Sırrı-i Sekatî Hazretleri ve Cüneyd-i Bağdadî Hazretleri de evlatlarına hangâh ile ulaştılar.

Osmanlı Devleti’nde hangâh kavramı yerini dergâh, tekke ve zaviyelere bıraktı.

Hangâhlar mümtaz mekânlardı. Kişilerin manevî tekâmülünü esas alan ve hayatı nefis terbiyesi üzerine inşa eden hangâh ve dergâhlar, halkın irşadına hizmet etmiş değerli müesseselerdi.

Kitabınızı nasıl alırdınız?

Kahve yanında ikram edilecek
tadı damağınızda kalacak
lokum tadında tarihî hikâyeler.

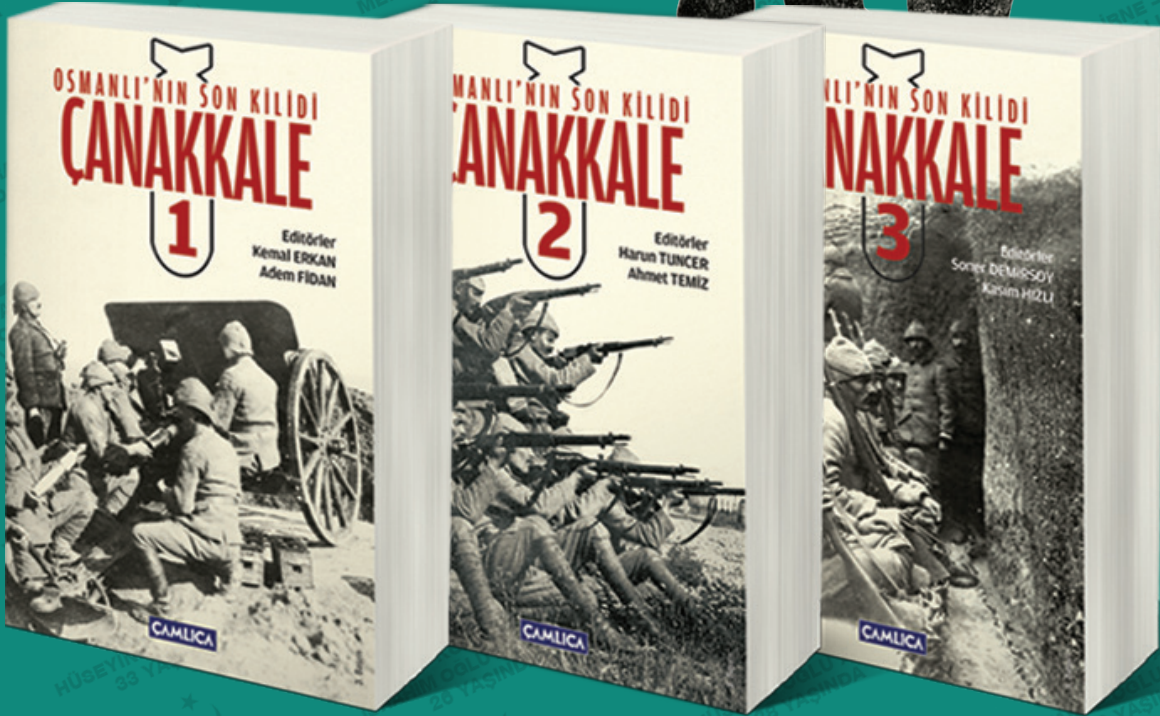
yeni

Çamlıca Kitap mağazalarında ve
www.camlicakitap.com'da

YEDİKITA

MART AYINIZI ÇANAKKALE'YE AYIRIN

Çanakkale'deki cansiperane mücadeleyi farklı yönleriyle ele alan kitaplar.

Çamlıca Kitap mağazalarında
ve www.camlicakitap.com'da!

ÇAMLICA